

УДК 340.1(094):342.1(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2021.3.5>

Сокиринська Л. А.,

старший викладач кафедри теорії та історії права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Статкевич Д. І.,

студент
Юридичного інституту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Статкевич С. І.,

юрисконсульт I категорії
Юридичного відділу
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПРАВОТВОРЧІСТЬ В УКРАЇНІ

Анотація. Наукова стаття присвячена актуальним проблемам правотворчості в Україні на фоні глобалізаційних процесів. Здійснено аналіз праць багатьох учених, які вивчали ці питання. Автори статті акцентують увагу на принципово новому підході до глобалізації, виділяють її умовний поділ на три етапи, де першим є економічна глобалізація, другим – правова глобалізація, третім – культурна глобалізація. Цей підхід можна визначити науковою новизною, що спонукає до подальших досліджень зазначеної теми за кожним із етапів. Робота акцентована на дослідженні правової глобалізації та її впливу на правотворчість в Україні, формуванні нових джерел права вітчизняного законодавства. Перш за все поринання в історію аргументує виділення економічних глобалізаційних процесів як перший етап глобалізації. Основний обсяг роботи присвячено другому етапу, а саме правовій глобалізації, ідея якої полягає в об'єднанні держав із різними правовими системами до єдиної світової держави з єдиними загальними нормами та правилами поведінки у суспільних відносинах. Досліджено вплив глобалізаційних процесів на правотворчість в Україні шляхом визначення низки дискусійних та спірних джерел права, а саме новітньої рецепції римського права, що полягає перш за все у творінні нового права; упровадження принципів міжнародного права як частини національної правової системи; міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України; встановлення підзаконних актів органами виконавчої влади; правового (судового) прецеденту, адже рішення судів починають впливати на різні правовідносини в більшості сфер суспільного життя. Щодо кожного зазначеного елементу проведено аналіз їх впливу на правотворчість в Україні та надано власні позиції. З огляду на тенденцію висвітлено думки про інтернаціоналізацію національних систем права, яка зводиться до неминучого повного планетарного об'єднання в єдину правову систему. Описано можливий та вірогідний третій етап глобалізації, такий як культурна глобалізація, по завершенню якої відбудеться зрівняння різноманітності націй, багатоманітності держав, різності культур та традицій до єдиної світової держави з єдиними загальними правилами та нормами поведінки у суспільних відносинах.

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційні процеси, правотворчість, правові норми, система права, прецедент, правова глобалізація.

Sokirinska L. A., Statkevich D. I., Statkevych S. I. The impact of globalization processes on lawmaking in Ukraine

Abstract. The scientific article is devoted to current problems of lawmaking in Ukraine against the background of globalization processes. It's an analysis of the works of many scientists who have worked on similar issues. The authors emphasize a fundamentally new approach to globalization; distinguish its conditional division into three stages: the first – economic globalization, the second – legal globalization, the third – cultural globalization. This approach can be defined by scientific novelty, which encourages further research on this topic at each stage. The work

focuses on the study of legal globalization and its impact on lawmaking in Ukraine, the formation of new sources of domestic law. To begin with, immersion in history argues for the allocation of economic globalization processes as the first stage of globalization. The main volume of work is devoted to the second stage – legal globalization, the idea of which is to unite states with different legal systems into a single world state with common norms and rules of conduct in public relations. The influence of globalization processes on law-making in Ukraine has been studied by identifying a number of debatable and controversial sources of law, namely: the latest reception of Roman law, which consists primarily in the creation of new law; implementation of the principles of international law as part of the national legal system; international treaties ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine; establishment of bylaws by executive authorities; legal (judicial) precedent, because court decisions begin to affect various legal relations in most spheres of public life. For each of these elements, an analysis of their impact on lawmaking in Ukraine and provided their own positions on each of them. Given the trend, the views on the internationalization of national legal systems, which is reduced to the inevitable full planetary unification into a single legal system. The possible and probable third stage of globalization is described – cultural globalization, after which the diversity of nations, diversity of states, diversity of cultures and traditions will be compared to a single world state with common general rules and norms of behavior in public relations.

Key words: globalization, globalization processes, lawmaking, legal norms, system of law, precedent, legal globalization.

Вступ. Глобалізація є історичним процесом, який триває вже протягом декількох століть і досі не завершився. Початкова точка відліку ознаменована відкриттям торговельних шляхів, які поєднали Єгипет, Індію, Китай та Месопотамію, що дало поштовх розвитку торговельним, економічним та комунікаційним процесам між стародавніми державами, в подальшому в історії був Великий шовковий шлях, що привів до розквіту Римської Імперії та Китайської династії Хань через торговельне партнерство. Далі відбулося освоєння Нового світу, а також нова колоніальна політика держав. Трактат «Новий Кіней, або Політична промова» Е. Крюсе висуває теорію процесу створення моделі всесвітнього миру та свободи торгівлі, в якій, на противагу військовій небезпеці з боку турок, Московії і татар, було запропоновано утворення об'єднання 15 держав під егідою спільної християнської релігії [1, с. 29].

Глобалізаційні процеси в кожній країні відбуваються по-різному, адже загалом кожна національна правова система має власні самобутні особливості, але єдиним є той факт, що безпосередній вплив глобалізаційні процеси мають на структуру і зміст джерел права, а також є визначальними для дослідження правотворчості в будь-якій правовій системі. Не є винятком Україна, особливість якої проявляється, наприклад, у наявності поділу права на галузі, що є характерним для радянської правової системи. Саме дослідженню особливості впливу глобалізації на вітчизняну правову систему в контексті правотворчості присвячена наша робота.

Проблематику впливу глобалізації та її процесів на правотворчість досліджували А. Барсуков, Р. Бірюков, М. Буроменський, В. Васецький, Є. Войніканіс, К. Гаджієв, Т. Глазатова, О. Гьофе, О. Дзьобань, В. Дудченко, К. Жебровська, С. Задорожна, М. Коваленко, А. Ковлер, В. Костицький, В. Култигін, І. Лукашук, С. Максимов, М. Марченко, А. Новак, О. Онуфрієнко, О. Сидоренко, В. Стрільчук, С. Тимченко, Л. Удовика, Є. Харитонов, А. Чумаков, І. Яковюк.

Мета статті полягає у дослідженні впливу глобалізаційних процесів на джерела права під час здійснення правотворчості в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із перших, хто ввів у науковий обіг термін «глобалізація», вважається К. Маркс. «Постійна потреба в розширенні ринку для збуту продукції поширює буржуазію по всій поверхні земної кулі», – так у XIX ст. Карл Маркс обґрунтував пошук нових ринків, дешеву робочу силу, потребу в природних ресурсах. Безпосередньо слово «глобалізація» К. Маркс вжив у листі до свого однодумця Ф. Енгельса, у якому написав: «Тепер світовий ринок існує насправді. З виходом Каліфорнії та Японії на світовий ринок глобалізація відбулася» [2, с. 206].

Видатний американський соціолог І. Валлерстайн зробив великий внесок у розуміння процесів глобалізації, зазначивши таке: «Відтоді, як світова система підтримала особливості розвитку Європи, глобалізація, яка не має конкретної матеріальної форми, стала феноменом» [3, с. 100].

До середини ХХ ст. глобалізаційні процеси сприймалися та досліджувалися як такі, що мають вплив на міждержавні ринкові та торговельні аспекти взаємодії, отже, це можна відзначити як перший етап глобалізації – економічну глобалізацію.

Проте Перша світова війна, Велика депресія, Друга світова війна та Холодна війна внесли свої корективи до розуміння феномена глобалізації. На перший план почали виходити питання підтримання міжнародного миру та безпеки, запобігання війнам та дотримання світового правопорядку загалом, тому створена у 1919 році Ліга Націй започаткувала невідворотність глобалізаційних процесів у сфері міждержавної кооперації та інтеграції з питань міжнародних відносин, безпеки, оборони, війни та миру.

Схожі міждержавні утворення існували раніше, але вони були локальними і не мали значного успіху, проте сприяли глибшому усвідомленню державами потенційних можливостей міжнародних організацій як засобу захисту інтересів, спільних для багатьох держав, без завдання шкоди інтересам будь-якої окремої держави.

В подальшому виявлена неефективність Ліги Націй змусила світ, який був сколихнутий Другою світовою війною, здійснити ще одну спробу створення універсальної міжнародної організації, яка б стала інструментом боротьби за збереження миру та міжнародної безпеки. Так, було створено Організацію Об'єднаних Націй, серед засновників якої є Україна. Статутні положення, які закріплені в преамбулі документа, проголошують «знову ствердити віру в основоположні права людини, гідність та цінність людської особистості, рівність чоловіків та жінок, рівність великих та малих націй». Ці положення знайшли своє відображення в Загальній декларації прав людини 1948 року. Процес кодифікації логічно завершився ухваленням Міжнародного біллю про права. Так, на нашу думку, розпочався другий етап глобалізації – правової глобалізації.

Яскравими прикладами зазначених процесів можна вважати об'єднання держав у міждержавні організації та наднаціональні утворення, такі як Рада Європи, Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти,

науки і культури (ЮНЕСКО). Україна також є вагомим учасником глобалізаційних процесів, і перші кроки були зроблені у 1995 році, коли наша держава набула членства в Раді Європи, а у 2019 році вона конституційно закріпила незворотність європейського та євроатлантичного курсу України [4].

Правова глобалізація у своєму розумінні несе формування наднаціональної системи правового регулювання суспільного життя. Забезпечення прав людини, адаптація національного законодавства до узгодженості міжнародних правових норм і правил, надання пріоритету міжнародному законодавству над національним [4] є важливим напрямом інтеграції України до Європейського Союзу. Для цього Постановою Верховної Ради України від 18 грудня 2020 року № 1127-ІХ [5] навіть створений Комітет Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу, який за своїми функціями перевіряє законопроекти щодо відповідності європейському законодавству.

Процес уніфікації чинного національного законодавства формує універсальне (загальне) міжнародне та регіональне право (законодавство), а традиційний поділ на дві основні концепції співвідношення між національним і міжнародним правом (дуалістична і моністична) розвивається процесами глобалізації.

Так, наприклад, професор М. Буроменський послідовно відстоює концепцію «синтезу теорій дуалізму та примату міжнародного права», залишаючись прибічником «доктрини єдності права як соціокультурного явища, що породжує єдиний у своїй основі правопорядок, який <...> складається з відносно самостійних міжнародного та внутрішнього правопорядків» [6, с. 10]. Безумовно, законодавство відіграє важливу роль у правовій системі, забезпечуючи узгоджену взаємодію всіх її компонентів, а саме правової культури і правосвідомості, правотворчості та реалізації права, правових відносин суб'єктів права, утворюючи єдиний правопорядок.

Створення умов для проведення правової глобалізації супроводжується зникненням незручних класифікацій, на місце яких «прийшли» нові, що більше підходять для сьогодення, а ще більше для суспільних відносин. Безумовно, римське право справило значний

вплив на економічну глобалізацію і продовжує впливати на другий етап глобалізації, про що періодично зауважує наукова спільнота. Таким чином, відзначається перебіг нового етапу рецепції римського права як одного з елементів правової глобалізації, що впливає також на правотворчість. Перш за все це проявляється в тому, що все більше країн, в тому числі Україна, розроблюючи нове законодавство в процесі своєї правотворчої діяльності, використовують перевірені правові конструкції Давнього Риму, а саме принципи, розуміння яких «еволюціонувало» відповідно до нових суспільних відносин. Цей процес можна пояснити тим, що римське право є основою для природного права, будується на засадах справедливості, порядності, добросовісності [7, с. 88].

Для початку слід дізнатися про те, що таке нова (новітня) рецепція. Новітня рецепція – це вдосконалення національно-правових систем і створення нового права Європи [8]. Це не відродження старого права, а створення нового відповідно до духу римського права, тому можна сміливо говорити про те, що нові для України галузі права потрапили під вплив римського права. Прикладами таких галузей є право інтелектуальної власності, інформаційне право тощо.

Причиною нової рецепції римського права є поява нових суспільних відносин, які до цього не були врегульовані правом або взагалі не існували, а їх поява пов'язана з технологічним прогресом. В конституційному праві до таких суспільних відносин належать, наприклад, ті, що стосуються евтаназії. Щодо приватного права можна назвати інформаційне право, право інтелектуальної власності, пов'язані з ними відносини щодо захисту власних прав у зв'язку з переносом їх у іншу площину.

Отже, пристосування вже наявного права є не новітньою рецепцією, а його модернізацією.

Також варто додати, що Україна в процесі нової рецепції дещо відстає від країн Європи, а намагання зменшити це відставання задля задоволення політичного курсу нашої держави, що закріплені у преамбулі Конституції («підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [4]),

є ще однією причиною новітньої рецепції римського права.

Нова рецепція базується на принципах, що характерні для римського права, і, відповідно до сучасного європейського та українського права, вони отримали назву загальноправових принципів. До таких принципів належать [9] повага до прав людини, верховенство права, рівність, законність, демократизм, свобода, повага до людської гідності. Всі вони закріплені на різному рівні правової системи України, але найголовніше, що вони закріплені в Конституції, тому будь-які нормативно-правові акти, що приймаються в Україні, мають відповідати цим принципам. Це твердження стосується перш за все нормативно-правових актів, що регулюють нові суспільні відносини.

Однак принципи можна зустріти не тільки в нормативно-правових актах. В Україні підтвердженням початку нової рецепції римського права є рішення судів. Для прикладу можна взяти Рішення Конституційного Суду України від 24 червня 2020 року № 6-р(П)/2020, у якому йдеться про порушення таких принципів [10], як принципи верховенства права та рівності.

Також було відзначено порушення права на судовий захист. Слід додати, що схожа тенденція спостерігається в судах загальної юрисдикції. На нашу думку, це дуже схоже на другий етап рецепції римського права, коли теоретичне надбання глосаріїв та коментаторів застосовувалося в судах, завдяки чому вони підкріплювалися судовою практикою.

Щодо конкретного прикладу нормативно-правового акта, то можна назвати Закон України «Про захист персональних даних». Всім відомо, що в Давньому Римі захищалися права, особливо майнові. Власне, одними із завдань зазначеного Закону є захист прав фізичних осіб та виконання вимог Конвенції № 108 (Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних) [11, с. 7].

Якщо знову ж таки звернутися до принципів (стаття 4) Закону України «Про захист персональних даних», то ми побачимо, окрім спеціальних принципів, що характерні саме для цих суспільних відносин, такі загальні принципи права, як законність та добросовісність, сюди ж можна додати верховенство права, хоча воно не прописане, але воно є, на нашу думку, найголовнішим серед головних.

Виходячи з вищенаведеного, доходимо висновку, що дійсно відбувається новітня рецепція римського права, зумовлена декількома причинами. Деякі з них є об'єктивними (розвиток суспільних відносин), а деякі – суб'єктивними (політичний курс держави). Наслідком такої рецепції є створення нового права, що відрізняється від попереднього предметом правового регулювання.

Отже, новітня рецепція римського права є цілком закономірним явищем, адже це фактично «еволюція», адаптація права до нових суспільних відносин. Це відбувалося й раніше. Наприклад, Цивільний кодекс Наполеона, який де-факто є рецепцією римського права через кодифікацію норм права, що існували в суспільстві і до того. Проте сутність нової рецепції полягає перш за все у творінні нового права, що якісно відрізняє її від попередніх стадій та дає змогу виділити її як окремий етап.

В Україні рецепція найбільше проявляється в діях, що пов'язані з євроінтеграційним процесом. Воно й не дивно з огляду на політичний курс нашої держави та те, що новітня рецепція римського права в Європі розпочалася ще раніше. Практичне вираження цей процес отримує у рішеннях суду, що, на нашу думку, є дуже символічним, схожий процес відбувався і раніше у нормативно-правових актах, особливо в тих, що спрямовані на регулювання нових суспільних відносин. Не слід забувати про зв'язок національного права й міжнародного.

Упровадження принципів міжнародного права як частини національної правової системи більшості держав можна розглядати як один з елементів правової глобалізації. Внаслідок взаємного впливу та взаємопроникнення різних правових систем система права будь-якої країни представлена низкою єдиних джерел права. Так, наприклад, у 1996 році Вища Рада Бельгії (Вищий адміністративний суд) визнала пріоритет одного з актів Співтовариства над національною конституцією. Аналогічне рішення було винесено в Австрії у 1999 році. Слід зазначити, що було визнано примат навіть не норм установчого договору, а вторинного права Співтовариства [12, с. 47]. Система джерел права кожної окремої країни може дещо відрізнитись, але набір елементів переважно

залишається незмінним. Різниця може полягати лише в різниці ролі та значенні, а також в ієрархії того чи іншого виду, але з часом, у подальшій перспективі за змістом та характером джерела права, на нашу думку, матимуть більш універсальний характер, і всі новостворені норми міжнародного права будуть обов'язковими для країн світу навіть без їх ратифікації.

Одним з елементів правотворчості під час упровадження принципів міжнародного права як частини національної правової системи, якому практично всі дослідники надають висхідне та фундаментальне значення, є норми-принципи. Проте залишається проблемне питання співвідношення норми та принципу права, адже кожен принцип повинен бути сконструйований як норма і мати своє об'єктивне вираження, або принцип вибудовується з низки норм, але сам не є нормою, а лише розглядається як певний, хоч і не писаний, втім, непорушний постулат. У зв'язку з цим найкраще закріплювати нормами те, що вже існує, надавати принципам загальнообов'язкового характеру шляхом їх закріплення в правовій нормі. Однак і тут у процесі правотворчої діяльності виникає проблемне питання про те, що є первинним: принципи чи норми права, оскільки потрібно чітко уявляти такі моменти: спочатку формується генеральна норма, яка згодом обростає іншими правилами поведінки, і, як наслідок, утворюється інститут права, підгалузь або галузь; або спочатку з'являються певні правила, у результаті узагальнення яких виявляються закономірності, що утворюють змістовне наповнення майбутнього принципу [13, с. 27]. До того ж принципи повинні бути незмінними, оскільки є висхідними елементами конкретної галузі права.

Якщо розглядати вплив міжнародних договорів на правотворчість як джерело права, то за допомогою них визначаються юридично обов'язкові правила поведінки для держав та інших суб'єктів міжнародного права. Вони (міжнародні договори) можуть передбачати необхідність видання внутрішньодержавного акта, необхідного для застосування цього договору. Хоча вони зазвичай застосовуються для регулювання приватно-правових відносин безпосередньо, можуть містити норми, що регулюють правила поведінки суб'єктів права.

Обов'язковою умовою впровадження та застосування міжнародного договору на території України є його ратифікація Верховною Радою України, що в подальшому зобов'язує суб'єкта законотворення у своїй правотворчій діяльності не порушувати вже затверджені норми прийняття нових національних законів.

Міжнародні договори є обов'язковими для виконання їх сторонами, є джерелами національного права, тобто розглядаються як вихідні положення, які є визначальними для формування змісту норм національного права. Водночас не всі дослідники визначають джерелами права міжнародні договори та принципи, тобто не розглядаються ними як елементи системи національних джерел. На підтвердження своєї позиції вони наводять один цікавий аргумент: джерела права однієї системи не можуть бути одночасно формами права іншої системи [14, с. 68]. З цього підходу вбачається акцент уваги на тому, що джерела права міжнародних договорів посідають відокремлене місце в системі внутрішньо національного права; міжнародні договори повинні розглядатися як регулятори внутрішньодержавних відносин, але в жодному разі не як джерела права внутрішньодержавного права.

Аналізуючи наявні підходи до визначення статусу міжнародних договорів та принципів до вивчення джерел національного законодавства, можемо виділити дві діаметрально протилежні позиції. Так, перша наполягає на виключенні з джерел права міжнародних договорів та виділенні їх в окрему нішу; друга відзначає, що міжнародні договори та принципи є джерелами внутрішньодержавного права. Ми дотримуємось другої позиції, адже під час колізії ратифікованих актів із національним законодавством застосовуються норми міжнародного права, а також для забезпечення успішних перспектив міжнародного співробітництва потрібно враховувати дію та зобов'язання сторін міжнародних договорів під час прописування норм у правотворчій діяльності нашої вітчизни. Належне виконання міжнародних договірних зобов'язань є абсолютним імперативом у відносинах між державами, оскільки нині міжнародне право втручається навіть у ті сфери, які раніше регулювались виключно національним правом.

Сьогодні іншим проблемним питанням є дія, прийняття чи встановлення підзаконного акта як джерела права, оскільки тут також наявні певні суперечності. Джерело права за своєю природою містить норми, тобто загальнообов'язкові правила поведінки, які санкціоновані державою. Створенням цих правил та їх систематизацією мають займатися спеціально уповноважені органи, тобто законодавча влада, а в нашому випадку, особливо яскраво останніми роками, виходить так, що цю діяльність, не притаманну їм, здійснюють органи виконавчої влади, головне призначення яких полягає зовсім в іншому. На нашу думку, зазначені проблеми створені штучно, усунути суперечності можна, якщо кожен буде займатись своєю справою.

Нормотворча діяльність жодним чином не суперечить принципу поділу влади, оскільки, як і раніше, закони створюються законодавчим органом влади, право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України [4]. Діяльність органів виконавчої влади щодо створення обов'язкових правил поведінки є обмеженою, оскільки законом чітко визначаються випадки, у яких дозволяється цей вид правотворчості. Створені органами виконавчої влади норми не можуть суперечити закону, тому перебувають у чіткому підпорядкуванні до нього. Зазначений вид правотворчості є необхідним лише для забезпечення реалізації норм законів, проявляється в розробленні та прийнятті норм, які уточнюють і доповнюють зміст норм, прийнятих законодавчим органом, а також можуть деталізувати механізм реалізації цих норм, але аж ніяк не створювати нові норми, які суперечитимуть чинним законам, Конституції України та міжнародно-правовим актам, які ратифіковані Верховною Радою України.

В будь-якому механізмі правового регулювання суспільних відносин найпершу та найважливішу роль відіграє нормативний компонент, який зазнав та продовжує зазнавати впливу під натиском процесів глобалізації. Так, наприклад, у країнах романо-германської правової сім'ї, до якої входить більшість країн Європейського Союзу, домінуючим джерелом права є нормативно-правовий акт. Однак водночас важливу роль почала відігравати судова

практика, в тому числі міжнародно-правова, і навіть не тільки та, що стосується безпосередньо конкретної країни. Серед системи права України головну роль відіграє нормативно-правовий акт, але останнім часом у науковому середовищі все частіше простежуються думки про необхідність запровадження правового прецеденту як джерела права, оскільки завдяки йому українське право зможе вчасно та адекватно реагувати на суспільні процеси, які часто густо змінюються: від трудових спорів та прав інтелектуальної власності до відповідності норм законодавства Конституції України.

В сучасних умовах необхідності справжнього реформування системи органів судочинства, а не декларативного через високий рівень їх дискредитації нагальним є утвердження України як правової соціальної держави, де панує верховенство права, а права й свободи людини є гарантованими. Цього можна досягти шляхом посилення участі суб'єктів вітчизняної судової системи в правотворчій діяльності, що визначено положеннями відповідних законодавчих актів [15; 16].

Внаслідок глобалізації судовий прецедент набуває тотального поширення та починає впливати на різні правовідносини в більшості сфер суспільного життя. Водночас матеріали судової та арбітражної практики складно визначити як джерела права для вітчизняного права, проте вони сміливо можуть називатись допоміжними джерелами. Безумовно, судовий прецедент – це прерогатива англо-американської правової системи, але нині з огляду на взаємопроникнення та модифікацію правових систем, мабуть, уже немає жодної цивілізованої правової системи, яка б не спиралась на практику діяльності судів.

У зв'язку з цим почали з'являтися пропозиції щодо визнання судових рішень джерелами права; зарахування рішень судів про скасування нормативних актів до судової практики як самостійного виду джерел права; розгляду підсумкових актів органів конституційного правосуддя, які створюються у зв'язку зі зверненнями, як правотворчих, оскільки вони вносять зміни у систему чинних правових норм [17, с. 7]. Крім того, в окремих дослідженнях указується на властиву сучасним судам правотворчу функцію та обґрунтовується необхідність не лише

визнання судового прецеденту джерелом права, але й прийняття спеціального закону, який би встановлював обмеження можливості застосування прецеденту [18, с. 15–16].

Опоненти такої позиції підходять із критикою до подібних заяв, аргументуючи свою позицію таким чином: судовий прецедент не є джерелом права згідно з чинним законодавством; у зв'язку з цим прецедентні норми не можуть отримати офіційного визначення та розглядатися як особливий різновид правових норм.

Необхідно зауважити, що дискусії щодо цього питання викликані насамперед правовою глобалізацією, учасником якої є наша країна з точки зору міжнародних правовідносин, відповідно до яких Україна бере на себе низку зобов'язань. Натомість вітчизняне законодавство ще не готове до подібних рішучих кроків, а лише перебуває на підготовчому етапі офіційного закріплення статусу окремих актів суду як джерела права, наприклад Конституційного суду України. На нашу думку, рано чи пізно це відбудеться, і нарешті зникнуть з вітчизняної правотворчої практики елементи переприйняття нормативно-правових актів, норми яких визнані такими, що не відповідають Конституції України.

Важко спрогнозувати те, як довго триватиме правова глобалізація та до яких труднощів потрібно готуватись Україні в її правотворчій діяльності, але другий етап глобалізації вже не спинити. На нашу думку, цей етап завершиться планетарним об'єднанням держав із єдиними загальними правилами та нормами поведінки у суспільних відносинах. На заміну йому прийде третій і завершальний етап – культурна глобалізація, який включатиме перехід від різноманітності націй, багатоманітності держав, різності культур та традицій до єдиної світової держави з єдиним всезагальним та всеосяжним законодавством. Звичайно, країни залишаться та продовжать своє існування, але їх внутрішнє законодавство буде регулювати лише обмежене коло правовідносин, характерне для конкретної країни. Наприклад, можна масштабувати державний устрій Федеративної Республіки Німеччина, яка складена із земель, де діють свої закони, водночас усі підпорядковані загальному федеральному законодавству.

Будучи учасником змін, Україна має готуватись до незворотності процесу планетарної глобалізації, забезпечивши перш за все збереження своєї національної та культурної ідентичності. Національна правотворчість уже зазнає впливу від правової глобалізації та є її активним учасником.

Висновки. Проаналізувавши вплив глобалізації на правотворчість України, можемо виділити нашу державу як учасника глобалізаційних процесів. Процес глобалізації умовно розділений на такі три етапи.

Перший етап – економічна глобалізація, започаткована відкриттям торговельних шляхів, розквітом Римської Імперії та Китайської династії Хань через торговельне партнерство, розширенням міждержавних ринків, продовжилась виходом окремих штатів Сполучених Штатів Америки та Японії на світовий ринок, введенням наукового терміна «глобалізація» та інших аспектів взаємодії.

Другий етап – правова глобалізація, яка активно почала впроваджуватись із середини ХХ ст. по закінченню Другої світової війни та не без участі України. На цьому етапі у своєму розумінні відбувається формування наднаціональної системи правового регулювання суспільного життя. Правотворчість відіграє важливу роль, забезпечуючи узгоджену взаємодію правової культури і правосвідомості, правотворчості і реалізації права, правових відносин суб'єктів права, утворюючи єдиний правопорядок.

Для України це проявляється в діях, що пов'язані з євроінтеграційним процесом, розробленням нового законодавства в процесі правотворчої діяльності, вдосконаленням національно-правових систем і створенням нового права Європи під впливом римського права, так званої нової рецепції римського права, яка зумовлена декількома причинами. Деякі з них є об'єктивними (розвиток суспільних відносин), а деякі – суб'єктивними (політичний курс держави). Наслідком такої рецепції є створення нового права, що відрізняється від попереднього предметом правового регулювання. Це, безумовно, створює основу для подальших досліджень зазначеного питання.

Не забуваємо про зв'язок національного і міжнародного права, а саме під час упровадження принципів міжнародного права

як частини національної правової системи. Визначено, що найкраще закріплювати нормами те, що вже існує, надавати принципам загальнообов'язкового характеру шляхом закріплення їх у правовій нормі, до того ж принципи повинні бути незмінними, оскільки є висхідними елементами конкретної галузі права.

З дослідження вбачається, що у своїй правотворчій діяльності законодавець має приділяти увагу статусу міжнародних договорів та принципів, адже не можна приймати закони, які суперечитимуть прийнятим зобов'язанням. З огляду на результати дослідження належне виконання міжнародних договірних зобов'язань є абсолютним імперативом у відносинах між державами, оскільки нині міжнародне право втручається навіть у ті сфери, які раніше регулювались виключно національним правом.

Ще одним проблемним питанням для правотворчості України визначено дію, прийняття чи встановлення підзаконного акта як джерела права. З огляду на швидкий темп процесів правової глобалізації на міжнародному рівні Україна дещо відстає від країн Європи, і для намагання зменшити це відставання задля задоволення політичного курсу нашої держави законодавчі функції повністю в неконституційний спосіб перетягують на себе органи виконавчої влади. Створені ними норми мають перебувати у чіткому підпорядкуванні закону та не можуть суперечити йому. Зазначений вид правотворчості є необхідним лише для забезпечення реалізації норм законів, проявляється в розробленні та прийнятті норм, які уточнюють і доповнюють зміст норм, прийнятих законодавчим органом, також можуть деталізувати механізм реалізації цих норм, але аж ніяк не звужувати наявні права й свободи людини і громадянина. Є сподівання, що зазначена проблема зникне як неприпустиме явище в соціальному, правовому, демократичному суспільстві.

Останнім елементом дослідження впливу правової глобалізації на правотворчість в Україні визначено правовий прецедент, який набуває тотального поширення та починає впливати на різні правовідносини в більшості сфер суспільного життя. Думки науковців не зводяться лише на визнанні судового прецеденту джерелом права, адже розвиваються пропозиції до прийняття спеціального закону, який би встановлював

обмеження можливості застосування прецеденту. З огляду на бурхливий перебіг правової глобалізації рано чи пізно законодавче закріплення статусу окремих актів суду як джерела права буде в національній правовій системі.

Таким чином, глобалізаційні процеси вплинули та продовжують впливати на інтернаціоналізацію національних систем права, а вся сутність глобалізації зводиться до неминучого повного планетарного об'єднання.

На третьому етапі глобалізації – культурній глобалізації – відбудеться перехід від різноманітності націй, багатоманітності держав, різності культур та традицій до єдиної світової держави з єдиними загальними правилами

та нормами поведінки у суспільних відносинах. Цей процес інтенсифікується проявом різних процесів, які відображені в міждержавних економічних, політичних, соціальних, культурних зв'язках, поширенням системи ліберально-демократичних цінностей, світовими викликами планетарних проблем, впровадженням правового прецеденту в країнах романо-германської правової сім'ї як джерела права.

Для поєднання різних правових систем відбуватиметься попереднє обговорення країнами порядку та методів об'єднання різних правових систем на рівні наднаціональних утворень із подальшим формуванням нового всесвітнього законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Европа: проблемы интеграции и развития : монография : в 2 т. Т. 1 : История объединения Европы и теория европейской интеграции. Ч. 1. / коллектив авторов ; под общ. ред. О. Колобова. Нижний Новгород : ФМО/ИСИ НИГУ ; изд-во АГПИ им. А. Гайдара, 2008. 58 с.
2. Аттали Ж. Карл Маркс: Мировой дух. Москва : Молодая гвардия, 2008. 406 с.
3. Wallerstein I. The Rise and Future Demise of the World-Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis. Comparative Studies in Society and History N.-Y. : Academic Press, 1974. 125 p.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
5. Про внесення змін до деяких постанов Верховної Ради України щодо назви та предмета відання Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України з Європейським Союзом : Постанова Верховної Ради України від 18 грудня 2020 року № 1127-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-ІХ#Text>.
6. Сучасні проблеми міжнародного права. *Liber Amicorum до 60-річчя проф. М. Буроменського* : монографія / авторський колектив ; за ред. В. Репецького, В. Гутника. Львів ; Одеса : Фенікс, 2017. 564 с.
7. Бойко І. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні. *Науковий вісник. Серія: Юридична*. 2013. С. 87–96.
8. Тарасов М. Характеристика романо-германської правової системи. *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права* : збірник наукових статей за матеріалами І Харківських міжнародно-правових читань, присвячених пам'яті проф. М. Яновського, В. Семенова (Харків, 27 листопада 2015 року) : у 2 ч. Харків, 2015. Ч. 2. С. 410–413.
9. Про Євроінтеграцію простими словами / Державна регуляторна служба України. URL: <http://www.drs.gov.ua/evrointegratsiya/pro-evrointegratsiyu-prostymy-slovamy/>
10. Рішення КСУ від 24 червня 2020 року № 6-р(П)/2020. Ст. 37–39. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/dopovid_2020.pdf.
11. Пояснювальна записка до Проекту Закону України «Про захист персональних даних». С. 1–13.
12. Глобализация, государственный суверенитет, права человека. Хабиров : Юридический мир, 2007. № 10. С. 45–49.
13. Іваненко О. Вплив глобалізаційних процесів на джерела приватного права. Кишинев : Інститут уголовного права и прикладной криминологии, 2016. С. 26–29.
14. Гражданское право : учебник : в 2 т. / отв. ред. Е. Суханов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 1998. Т. 1. 355 с.
15. Про відновлення довіри до судової влади в Україні : Закон України від 8 квітня 2014 року № 1188-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text>.
16. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>.
17. Терюкова Е. Правовые акты в процессе осуществления конституционного правосудия : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1999. 43 с.
18. Поленина С. Законотворчество в Российской Федерации. Москва, 1996.